

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====

રાજેન્દર કિશન ગુપ્તા અને અન્ય

વિ.

ભારત સરકાર અને અન્ય

(સિવિલ અપીલ નં. ૬૮૧૧/૨૦૧૦)

ઓગસ્ટ ૨૦, ૨૦૧૦

[ન્યાયમૂર્તિ પી. સદાશિવમ અને ડૉ. ન્યાયમૂર્તિ બી.એસ. ચૌહાણ]

મેટ્રો રેલ્વેઝ (કન્સ્ટ્રક્શન ઓફ વર્ક્સ) અધિનિયમ, ૧૯૭૮: કલમ ૪૫ મહાનગરોમાં મેટ્રો રેલવે સંબંધિત બાંધકામ કાર્યો માટે જમીન સંપાદન – જમીન સંપાદન અધિનિયમની લાગુ પડવાની ક્ષમતા – ઠરાવ્યું: કલમ ૪૫ સ્પષ્ટ કરે છે કે સરકારી સત્તામંડળો મેટ્રો રેલ્વેઝ અધિનિયમ લાગુ કરવા અને આવા બાંધકામ માટે કોઈપણ જમીન સંપાદિત કરવા મુક્ત છે, પરંતુ તે જ સમયે, આ હેતુ માટે જમીન સંપાદિત કરવા માટે જમીન સંપાદન અધિનિયમ લાગુ કરવા પર મેટ્રો રેલ્વેઝ અધિનિયમમાં કોઈ વિશિષ્ટ મનાઈ નથી.

તાકીદની પરિસ્થિતિને ધ્યાનમાં રાખીને અને જમીન સંપાદન અધિનિયમની જેમ મેટ્રો રેલ્વેઝ અધિનિયમમાં સમાન તાકીદની કલમના અભાવે, સરકાર જમીન સંપાદન અધિનિયમ હેઠળ સંપાદન માટે નવું જાહેરનામું બહાર પાડી શકે છે - કેસના તથ્યો પર, અપીલકર્તાઓની એવી દલીલ કે પ્રશ્નાસ્પદ જમીન અડીને આવેલી સરકારી જમીન ઉપલબ્ધ હોવાથી ખાનગી જમીનનું સંપાદન વ્યાજબી ન હતું - દલીલ અસ્વીકાર્ય રહી કારણ કે ડીડીએની માલિકીની અડીને આવેલી જમીન અનામત જંગલ તરીકે અધિસૂચિત હતી - જમીન સંપાદન અધિનિયમ, ૧૮૯૪.

દિલ્હીના આયોજિત વિકાસ માટે અપીલકર્તાઓની જમીન સહિત કૃષિ જમીનનો વિશાળ વિસ્તાર સંપાદિત કરવા માટે જમીન સંપાદન અધિનિયમ, ૧૮૯૪ ની કલમ ૪ હેઠળ જાહેરનામું બહાર પાડવામાં આવ્યું હતું. અપીલકર્તાઓએ રિટ અરજીઓ દાખલ કરીને વડી અદાલત સમક્ષ આ સંપાદનને પડકાર્યું હતું. રિટ અરજીઓ ફગાવી દેવાયા પછી, અપીલકર્તાઓએ સર્વોચ્ચ અદાલત સમક્ષ અપીલ દાખલ કરી, જેણે પ્રશ્નાસ્પદ જમીનના કબજા અંગે યથાસ્થિતિ જાળવી રાખવાનો નિર્દેશ આપ્યો. ત્યારપછી, દિલ્હી મેટ્રો રેલ કોર્પોરેશને (ડીએમઆરસી) આદેશમાં પક્ષકાર બનવા/ફેરફાર કરવા માટે અરજીઓ દાખલ કરી હતી, તે આધાર પર કે છતરપુર મેટ્રો સ્ટેશનના બાંધકામ માટે ૨૬,૧૮૭ ચોરસ મીટર જમીનની તાકીદે જરૂર હતી. અદાલતે પક્ષકાર બનવાની અરજી મંજૂર કરી અને આદેશને સ્પષ્ટ કર્યો કે ડીએમઆરસી કાયદા અનુસાર નવા સંપાદન સાથે આગળ વધવા માટે મુક્ત છે. તેના અનુસંધાને, અપીલકર્તાઓની જમીન સંપાદિત કરવા માટે મેટ્રો રેલ્વેઝ (કન્સ્ટ્રક્શન ઓફ વર્ક્સ) અધિનિયમ, ૧૯૭૮ ની કલમ ૧૭(૧)(જ) સાથે વંચાણે લેતા કલમ ૪ હેઠળની સત્તાનો ઉપયોગ કરીને સંબંધિત સત્તામંડળ દ્વારા તારીખ ૦૪.૦૬.૨૦૦૯ નું નવું જાહેરનામું પ્રકાશિત કરવામાં આવ્યું હતું. ઉક્ત કાર્યવાહી અને સમગ્ર સંપાદનને પડકારતી રિટ અરજી વડી અદાલત સમક્ષ દાખલ કરવામાં આવી હતી. વડી અદાલતે અરજી ફગાવી દીધી હતી.

હાલની અપીલોમાં, અપીલકર્તાઓએ દલીલ કરી હતી કે જમીનનું સંપાદન ડીએમઆરસી માટે હોવાથી અને ચોક્કસ અધિનિયમ, એટલે કે મેટ્રો રેલ્વેઝ (કન્સ્ટ્રક્શન ઓફ વર્ક્સ) અધિનિયમ, ૧૯૭૮ હોવાથી, સત્તામંડળો જમીન સંપાદન અધિનિયમની કલમ પાંચ હેઠળની તપાસને રદ કરીને તે અધિનિયમમાં તાકીદની જોગવાઈનો ઉપયોગ કરવા માટે વ્યાજબી ન હતા; અને પ્રશ્નાસ્પદ જમીનને અડીને આવેલી સરકારી જમીન ઉપલબ્ધ હતી અને તેથી અપીલકર્તાઓની માલિકીની ખાનગી જમીનનું સંપાદન વ્યાજબી ન હતું.

અપીલો ફગાવી દેતાં, અદાલતે ઠરાવ્યું:

૧. હાલના કેસમાં, જમીનનું સંપાદન જાહેર હેતુ માટે હતું. કોમનવેલ્થ ગેમ્સ શરૂ થતાં પહેલાં પ્રોજેક્ટ પૂર્ણ કરવામાં તાકીદ હતી. મેટ્રો રેલ્વેઝ (કન્સ્ટ્રક્શન ઓફ વર્ક્સ) અધિનિયમ, ૧૯૭૮ ની કલમ ૪૫ સ્પષ્ટ કરે છે કે જો મહાનગરોમાં મેટ્રો રેલવે સંબંધિત બાંધકામ કાર્યો માટે કોઈ જમીનની જરૂર હોય, તો સત્તામંડળો મેટ્રો રેલ્વેઝ અધિનિયમ લાગુ કરવા અને કોઈપણ જમીન સંપાદિત કરવા માટે સ્વતંત્ર છે. પરંતુ તે જ સમયે, જાહેર હેતુ માટે, ખાસ કરીને મહાનગરોમાં મેટ્રો રેલવે સંબંધિત બાંધકામ કાર્યો માટે કોઈપણ જમીન સંપાદિત કરવા જમીન સંપાદન અધિનિયમ લાગુ કરવા પર મેટ્રો રેલ્વેઝ અધિનિયમમાં કોઈ વિશિષ્ટ મનાઈ નથી. જોકે વિશેષ કાયદો, એટલે કે મેટ્રો રેલ્વેઝ અધિનિયમ, ૧૯૭૮ ઉપલબ્ધ હતો, છતાં તાકીદની પરિસ્થિતિને ધ્યાનમાં રાખીને અને જમીન સંપાદન અધિનિયમની જેમ મેટ્રો રેલ્વેઝ અધિનિયમમાં સમાન તાકીદની કલમના અભાવે, દિલ્હી સરકાર જમીન સંપાદન અધિનિયમ હેઠળ સંપાદન માટે નવું જાહેરનામું બહાર પાડવા માટે વ્યાજબી હતી.

એસ.એસ. દર્શન વિ. કર્ણાટક રાજ્ય અને અન્ય, (૧૯૯૬) ૭ એસસીસી ૩૦૨ – પર આધાર રાખવામાં આવ્યો.

૨. જમીન સંપાદનની કાર્યવાહીને માત્ર "રસ ધરાવતી વ્યક્તિ" દ્વારા જ પડકારી શકાય છે અને અન્ય કોઈ દ્વારા નહીં. આ આધારે પણ અપીલકર્તાવાનો દાવો રદ કરવામાં આવે છે. અપીલકર્તાઓએ સોગંદનામામાં ક્યાંય પણ તેમના હોર્ડિંગ્સ

સંબંધિત વિગતો નિર્દિષ્ટ કરી ન હતી, જેમ કે ખસરા નંબર, વિસ્તાર, મહેસૂલી રેકૉર્ડના સંદર્ભમાં માલિકીની વિગતો. આ દાવો કરેલી જમીન સાથે તેઓ કેવી રીતે સંબંધિત છે તે અંગે તેમણે અરજીમાં ક્યાંય પણ ખુલાસો કર્યો ન હતો. દાવો કરેલી જમીન તેમના પરિવારની હોવા અંગે ખૂબ જ અસ્પષ્ટ રજૂઆતો કરવામાં આવી હતી. મહેસૂલી રેકૉર્ડ મુજબ, તેમના કહેવાતા પરિવારની માલિકીની જમીનનો કુલ વિસ્તાર માત્ર ૧૨-૧-૦ વીઘા હતો જ્યારે જે જમીનના સંપાદનને પડકારવામાં આવ્યું હતું તે ૨૮-૧-૦ વીઘા હતી.

૩. તારીખ ૨૪.૦૫.૧૯૯૪ ના જાહેરનામા નં. એફ.૧૦(૪૨)- I/પીએ/ડીસીએફ/૯૩/૨૦૧૨-૧૭(૧) ના ગુણદોષ પર, ડીડીએની માલિકીની અડીને આવેલી જમીનને અનામત જંગલ તરીકે અધિસૂચિત કરવામાં આવી હતી. જંગલ સંરક્ષકે પણ સ્પષ્ટપણે જણાવ્યું હતું કે ઉક્ત ડીડીએ જમીન એ જંગલની જમીન છે. આ ઉપરાંત, ડીડીએ દ્વારા એક સોગંદનામું દાખલ કરવામાં આવ્યું હતું કે ડીડીએની જમીન અનામત પાર્ક અને અનામત જંગલમાં આવે છે. અપીલકર્તાઓની હાજરીમાં જંગલ સંરક્ષક અને ડીડીએ દ્વારા કરવામાં આવેલો સંયુક્ત સર્વે એ વાતનો પૂરતો પુરાવો છે કે પ્રશ્નાસ્પદ જમીન ડીડીએની છે કારણ કે તે ઉક્ત જાહેરનામા હેઠળ અધિસૂચિત જમીન છે. આ પ્રકારની બાબતમાં, અદાલતોએ સંબંધિત સત્તામંડળ દ્વારા યોગ્ય રીતે બહાર પાડવામાં આવેલા જાહેરનામાને પૂરતા પુરાવા તરીકે સ્વીકારવું પડશે.

દીવાની અપીલી હુકમત: સિવિલ અપીલ નં. ૬૮૧૧/૨૦૧૦.

નવી દિલ્હી ખાતેની દિલ્હી વડી અદાલતના તારીખ ૦૮.૦૯.૨૦૦૯ ના ચુકાદા અને આદેશ સી.ડબલ્યુ.પી. નં. ૯૬૪૭/૨૦૦૯ માંથી.

ઉપસ્થિત પક્ષકારો માટે પરાગ પી. ત્રિપાઠી, પી.એસ. પટવિાલયા, એસ.એસ. રેહ્મા, અજય સિંહ, મનીષ કૌશિક, વિવેક સિંહ, અરવિંદ કુમાર ગુપ્તા,

રચના શ્રીવાસ્તવ, નિખિલ ગોયલ, નવીન ગોયલ, મરસૂફ બક્ષતી, એ.
વેનાયગમ બાલન, કિરણ ભારદ્વાજ, સુષમા સૂરી, તરુણ જોહરી.

ન્યાયાલયનો ચુકાદો ન્યાયમૂર્તિ પી. સદાશિવમ દ્વારા જાહેર કરવામાં આવ્યો.

૧. લીવ મંજૂર કરવામાં આવે છે.

૨. આ અપીલ નવી દિલ્હી ખાતેની દિલ્હી વડી અદાલત દ્વારા ડબ્લ્યુ.પી. (સી) નં. ૯૬૪૭/૨૦૦૯ માં પસાર કરવામાં આવેલા તારીખ ૦૮.૦૯.૨૦૦૯ ના ચુકાદા અને આદેશ સામે નિર્દેશિત છે જેના દ્વારા વડી અદાલતે અપીલકર્તાઓ દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલી અરજી ફગાવી દીધી હતી.

૩. ટૂંકી હકીકતો:

દિલ્હીના આયોજિત વિકાસ માટે મહેરૌલી ગામમાં આવેલી અપીલકર્તાઓની જમીન સહિત કૃષિ જમીનનો મોટો ટુકડો સંપાદિત કરવા માટે જમીન સંપાદન અધિનિયમ, ૧૯૮૪ (હવે પછી તેને "અધિનિયમ" તરીકે ઉલ્લેખ કરવામાં આવશે) ની કલમ ૪(૧) હેઠળ તારીખ ૨૪.૧૦.૧૯૬૧ ના રોજ જાહેરનામું બહાર પાડવામાં આવ્યું હતું. ઉક્ત જમીન અંગે અધિનિયમની કલમ ૬ હેઠળનું જાહેરનામું તારીખ ૦૪.૦૧.૧૯૬૯ ના રોજ બહાર પાડવામાં આવ્યું હતું. અધિનિયમની કલમ ૪(૧) હેઠળ પ્રકાશિત થયેલા જાહેરનામાની તારીખથી લગભગ ૨૨ વર્ષના વિલંબ પછી, તારીખ ૨૬.૦૪.૧૯૮૩ ના રોજ કલેક્ટર દ્વારા અધિનિયમની કલમ ૯ હેઠળ નોટિસો બહાર પાડવામાં આવી હતી. ત્યારપછી,

અપીલકર્તાઓ દ્વારા તારીખ ૨૩.૦૫.૧૯૮૩ ના રોજ વાંધા અને દાવા દાખલ કરવામાં આવ્યા હતા. સંપાદનની કાર્યવાહીની વૈધતાને પડકારતાં, અપીલકર્તાઓએ વડી અદાલત સમક્ષ ડબ્લ્યુ.પી. (સી) નં. ૧૧૨૯/૧૯૮૩ અને પરિવારના અન્ય સભ્યોએ પણ ડબ્લ્યુ.પી. (સી) નં. ૧૧૩૧/૧૯૮૩ દાખલ કરી હતી. વડી અદાલતે, તેના તારીખ ૨૫.૦૫.૧૯૮૩ ના આદેશથી નોટિસ ફટકારી અને તે તારીખે હતી તે મુજબ યથાસ્થિતિ જાળવી રાખવાનો નિર્દેશ આપ્યો. જોકે ૧૫.૦૪.૨૦૦૪ ના રોજ વડી અદાલતે રિટ અરજીઓ ફગાવી દીધી હતી. રિટ અરજી ફગાવી દેવા સામે, અપીલકર્તાઓએ પુનઃ સમીક્ષા અરજી નં. ૨૫૩/૨૦૦૪ દાખલ કરી જે પણ વડી અદાલત દ્વારા ફગાવી દેવામાં આવી હતી. ઉક્ત આદેશથી નારાજ થઈને, ૧૯.૧૧.૨૦૦૪ ના રોજ અપીલકર્તાઓએ આ અદાલત સમક્ષ એસ.એલ.પી. દાખલ કરી. ૨૪.૦૧.૨૦૦૫ ના રોજ, આ અદાલતે નોટિસ ફટકારતી વખતે, પ્રશ્નાસ્પદ જમીનના કબજા અંગે યથાસ્થિતિ મંજૂર કરી. ત્યારપછી, ઉપરોક્ત એસ.એલ.પી. ને સિવિલ અપીલ નં. ૨૪૧૮-૨૪૧૯/૨૦૦૮ તરીકે ક્રમાંકિત કરવામાં આવી હતી. ૦૭.૧૦.૨૦૦૮ ના રોજ, દિલ્લી મેટ્રો રેલ કોર્પોરેશન લિમિટેડે (હવે પછી તેને "ડીએમઆરસી" તરીકે ઉલ્લેખ કરવામાં આવશે) દિલ્લી એમઆરટીએસના કુતુબ મિનાર-ગુડગાંવ કોરિડોર પર છતરપુર મેટ્રો સ્ટેશનના બાંધકામ માટે ૨૬,૧૮૭ ચોરસ મીટર જમીનની તાકીદે જરૂર હોવાના આધારે પક્ષકાર બનવા અને યથાસ્થિતિના આદેશને રદ કરવા/ફિરફાર કરવા માટે સિવિલ અપીલ નં. ૨૪૧૮-૨૪૧૯/૨૦૦૮ માં અરજીઓ દાખલ કરી હતી.

૧૭.૧૧.૨૦૦૮ ના રોજ, આ અદાલતે પક્ષકાર બનવાની અરજી મંજૂર કરી અને સ્પષ્ટ કર્યું કે તેના દ્વારા પસાર કરવામાં આવેલો યથાસ્થિતિનો આદેશ ડીએમઆરસીને કાયદા અનુસાર નવા સંપાદન સાથે આગળ વધવામાં બાધક બનશે નહીં. ત્યારપછી, ૧૯.૦૧.૨૦૦૯ ના રોજ, જમીન સંપાદન કલેક્ટરે દિલ્હી પ્રશાસન સાથે આઈ.એ. નં. ૫/૨૦૦૯ અને ૨૯.૦૧.૨૦૦૯ ના રોજ ડીએમઆરસીએ આ અદાલતના તારીખ ૧૭.૧૧.૨૦૦૮ ના આદેશમાં ફેરફાર કરવા માટે સિવિલ અપીલ નં. ૨૪૧૮-૨૪૧૯/૨૦૦૮ માં આઈ.એ. નં. ૬/૨૦૦૯ પણ દાખલ કરી. આ અદાલતે, ૨૩.૦૨.૨૦૦૯ ના રોજ, તેના અગાઉના તારીખ ૧૭.૧૧.૨૦૦૮ ના આદેશનો પુનરોચ્ચાર કરીને ફેરફાર માટેની ઉક્ત અરજીઓનો નિકાલ કર્યો. ૦૬.૦૬.૨૦૦૯ ના રોજ, એનસીટી દિલ્હી સરકાર અને જમીન અને મકાન વિભાગ, દિલ્હી સરકારે પ્રશ્નાસ્પદ જમીનના સંપાદન માટેનું તેનું અગાઉનું જાહેરનામું પાછું ખેંચીને અધિનિયમની કલમ ૪૮ હેઠળ તારીખ ૦૨.૦૬.૨૦૦૯ નું જાહેરનામું પ્રકાશિત કર્યું અને અપીલકર્તાઓની જમીન સંપાદિત કરવા માટે અધિનિયમની કલમ ૧૭(૧)(૪) સાથે વંચાણે લેતા કલમ ૪ હેઠળની સત્તાનો ઉપયોગ કરીને તારીખ ૦૪.૦૬.૨૦૦૯ નું નવું જાહેરનામું ૦૭.૦૬.૨૦૦૯ ના રોજ પ્રકાશિત કરવામાં આવ્યું. ઉક્ત જાહેરનામાને પડકારતાં, અપીલકર્તાઓએ વડી અદાલત સમક્ષ ડબ્લ્યુ.પી. (સી) નં. ૯૬૪૭/૨૦૦૯ દાખલ કરી. વડી અદાલતે તારીખ ૦૮.૦૯.૨૦૦૯ ના આક્ષેપિત આદેશ દ્વારા અરજી ફગાવી દીધી હતી. ઉક્ત આદેશથી નારાજ થઈને,

અપીલકર્તાઓએ આ અદાલત સમક્ષ ક્ષેત્રાધિકાર અરજી (વિશેષ રજા અરજી) દ્વારા આ અપીલ પસંદ કરી છે.

જ. અપીલકર્તાઓ/જમીન માલિકો માટેના વિદ્વત્ પરિષ્ઠ એડવોકેટ શ્રી પી.એસ. પટવાલયા, ભારત સરકાર માટે એડિશનલ સોલિસિટર જનરલ શ્રી પરાગ પી. ત્રિપાઠી અને ડીડીએ માટે શ્રી નિખિલ ગોયલને સાંભળવામાં આવ્યા.

પ. મુખ્ય દલીલો:

- i) જ્યારે જમીનનું સંપાદન ડીએમઆરસી માટે હોય અને જ્યારે વિશિષ્ટ અધિનિયમ, એટલે કે મેટ્રો રેલ્વેઝ (કન્સ્ટ્રક્શન ઓફ વર્ક્સ) અધિનિયમ, ૧૯૮૮ હોય, ત્યારે સત્તામંડળો ઉક્ત અધિનિયમની કલમ પએ હેઠળની તપાસને રદ કરીને જમીન સંપાદન અધિનિયમમાં તાકીદની જોગવાઈનો ઉપયોગ કરવા માટે વ્યાજબી છે કે કેમ.
- ii) જ્યારે પ્રશ્નાસ્પદ જમીનને અડીને આવેલી સરકારી જમીન ઉપલબ્ધ હોય, ત્યારે અપીલકર્તાઓની માલિકીની ખાનગી જમીનનું સંપાદન વ્યાજબી છે કે કેમ.

ક. એ વાત સાચી છે કે શરૂઆતમાં દિલ્હીના આયોજિત વિકાસ માટે જમીન સંપાદન અધિનિયમ (કેન્દ્રીય અધિનિયમ) ની જોગવાઈઓ હેઠળ દિલ્હીમાં કૃષિ જમીનના વિશાળ વિસ્તારને સંપાદિત કરવા માટે માંગ કરવામાં આવી હતી. ઉક્ત સંપાદનને દિલ્હી વડી અદાલત સમક્ષ પડકારવામાં આવ્યું હતું અને તેમની અરજીઓ ફગાવી દેવાયા પછી, અપીલકર્તાઓ અને અન્ય લોકોએ આ અદાલત સમક્ષ સિવિલ અપીલ નં. ૨૪૧૮-૨૪૧૯/૨૦૦૮ પસંદ કરી હતી અને તારીખ ૨૪.૦૧.૨૦૦૫ ના આદેશ દ્વારા આ અદાલતે પ્રશ્નાસ્પદ જમીનના કબજા અંગે

યથાસ્થિતિ જાળવી રાખવાનો નિર્દેશ આપ્યો હતો. ત્યારબાદ, ડીએમઆરસીના આગ્રહથી, સીમિત યથાસ્થિતિ આદેશને એ અર્થમાં સ્પષ્ટ કરવામાં આવ્યો હતો કે ડીએમઆરસી કાયદા અનુસાર નવા સંપાદન સાથે આગળ વધવા માટે મુક્ત છે. તેના અનુસંધાને, અપીલકર્તાઓની જમીન સંપાદિત કરવા માટે અધિનિયમની કલમ ૧૭(૧)(૪) સાથે વંચાણો લેતા કલમ ૪ હેઠળની સત્તાનો ઉપયોગ કરીને તારીખ ૦૪.૦૬.૨૦૦૯ નું નવું જાહેરનામું ૦૭.૦૬.૨૦૦૯ ના રોજ પ્રકાશિત કરવામાં આવ્યું હતું. ઉક્ત કાર્યવાહી અને સમગ્ર સંપાદન કાર્યવાહીને વડી અદાલત સમક્ષ પડકારવામાં આવી હતી જે ફગાવી દેવામાં પરિણમી હતી. વડી અદાલત સમક્ષ રજૂ કરાયા મુજબ, અમારી સમક્ષ એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે મેટ્રો રેલ્વેઝ (કન્સ્ટ્રક્શન ઓફ વર્ક્સ) અધિનિયમ, ૧૯૭૮ ને ધ્યાનમાં રાખીને, સામાવાળાઓને જમીન સંપાદન અધિનિયમ હેઠળ તાકીદની જોગવાઈનો ઉપયોગ કરવાની મંજૂરી નથી જેણે અપીલકર્તાઓને કલમ ૫એ હેઠળની તપાસમાં ભાગ લેવાથી વંચિત રાખ્યા હતા. મેટ્રો રેલ્વેઝ અધિનિયમ (૧૯૭૮ નો નં. ૩૩) મહાનગરોમાં મેટ્રો રેલવે સંબંધિત બાંધકામ કાર્યો માટેની જોગવાઈ કરવા માટે સંસદ દ્વારા બનાવવામાં આવ્યો હતો. ઉક્ત અધિનિયમનું પ્રકરણ III 'સંપાદન' સાથે સંબંધિત છે. તે વિવાદિત નથી કે જમીન સંપાદન અધિનિયમની કલમ ૪, ૫એ, ૬, ૮ અને ૧૧ ની સમાન જોગવાઈઓ મેટ્રો રેલ્વેઝ અધિનિયમમાં સમાવિષ્ટ કરવામાં આવી છે. કલમ ૧૭ સ્પષ્ટ કરે છે કે જ્યારે મેટ્રો રેલ્વેઝ અધિનિયમ હેઠળ જમીન સંપાદન શરૂ કરવામાં આવે છે, ત્યારે જમીન સંપાદન અધિનિયમ, ૧૯૮૪ ની જોગવાઈઓ લાગુ પડશે

નહીં. કલમ ૪૫ એ પણ સ્પષ્ટ કરે છે કે મેટ્રો રેલ્વેઝ અધિનિયમની શરૂઆત પહેલા તરત જ પેલિંગ રહેલી કોઈપણ મેટ્રો રેલવે પ્રોજેક્ટના હેતુ માટે જમીન સંપાદન અધિનિયમ હેઠળ શરૂ કરાયેલી કોઈપણ કાર્યવાહી ચાલુ રાખવામાં આવશે અને તે અધિનિયમ (જમીન સંપાદન અધિનિયમ) હેઠળ નિકાલ કરવામાં આવશે. ઉપરોક્ત જોગવાઈઓ સ્પષ્ટ કરે છે કે જો મહાનગરોમાં મેટ્રો રેલવે સંબંધિત બાંધકામ કાર્યો માટે કોઈ જમીન આવશ્યક/જરૂરી હોય, તો સત્તામંડળો મેટ્રો રેલ્વેઝ અધિનિયમ લાગુ કરવા અને કોઈપણ જમીન સંપાદિત કરવા માટે સ્વતંત્ર છે. પરંતુ તે જ સમયે, જાહેર હેતુ માટે, ખાસ કરીને મહાનગરોમાં મેટ્રો રેલવે સંબંધિત બાંધકામ કાર્યો માટે કોઈપણ જમીન સંપાદિત કરવા માટે જમીન સંપાદન અધિનિયમ લાગુ કરવા પર મેટ્રો રેલ્વેઝ અધિનિયમમાં કોઈ વિશિષ્ટ મનાઈ નથી.

૭. સામાવાળાઓએ સ્પષ્ટ કર્યું છે કે પ્રથમ સંપાદન કાર્યવાહી સંબંધિત આ અદાલત દ્વારા પસાર કરાયેલા યથાસ્થિતિ આદેશને ધ્યાનમાં રાખીને અને આગામી કોમનવેલ્થ ગેમ્સને ધ્યાનમાં રાખીને પ્રોજેક્ટ તાકીદે પૂર્ણ કરવાનો હોવાથી, તેમણે આ અદાલત પાસેથી સ્પષ્ટતા માંગી હતી અને આ અદાલતે સ્પષ્ટ કર્યું હતું કે સામાવાળાઓ પ્રોજેક્ટ પૂર્ણ કરવા માટે નવી કાર્યવાહી શરૂ કરવા માટે મુક્ત છે. આવી પરિસ્થિતિમાં, સરકારે અગાઉનું જાહેરનામું રદ કર્યું અને જમીન સંપાદન અધિનિયમ હેઠળ નવું જાહેરનામું બહાર પાડ્યું. અધિનિયમની કલમ ૧૭ સત્તામંડળોને કલમ ૫એ હેઠળની તપાસને રદ કરવા અને કોઈપણ વિલંબ વિના સંપાદનની કાર્યવાહી પૂર્ણ કરવા સક્ષમ બનાવતી

હોવાથી, જમીન સંપાદન અધિનિયમની કલમ ૧૭ હેઠળની તાકીદની કલમનો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો હતો. જમીન સંપાદન અધિનિયમ હેઠળ તાકીદની કલમના ઉપયોગ અંગે કોઈ ગંભીર પડકાર નથી. એ પણ વિવાદિત નથી કે મેટ્રો રેલ્વેઝ અધિનિયમ, ૧૯૭૮ માં તાકીદના આધારે જમીન સંપાદન માટે કોઈ જોગવાઈ નથી.

૮. એસ.એસ. દર્શન વિ. કર્ણાટક રાજ્ય અને અન્ય, (૧૯૯૬) ૭ એસસીસી ૩૦૨ માં આ અદાલત દ્વારા સમાન પ્રશ્ન પર વિચાર કરવામાં આવ્યો હતો. કર્ણાટક વડી અદાલતની ડિવિઝન બેન્ચ દ્વારા પસાર કરાયેલા તારીખ ૧૪.૦૭.૧૯૯૫ ના સંયુક્ત આદેશ દ્વારા બે રિટ અરજીઓ ફગાવી દેવા સામે, જમીન માલિકોએ આ અદાલત સમક્ષ અપીલ દાખલ કરી હતી. વડી અદાલત સમક્ષ રિટ અરજીઓમાં કરાયેલો પડકાર જમીન સંપાદન અધિનિયમ, ૧૯૯૪ ની કલમ ૧૭ સાથે વંચાણે લેતા કલમ ૪(૧) હેઠળ બહાર પાડવામાં આવેલા તારીખ ૧૬.૦૭.૧૯૯૪ ના જાહેરનામા; અને કર્ણાટક રાજ્ય દ્વારા અપીલકર્તાઓની પટ્ટેદૂર અગ્રાહારા ગામ, વ્હાઈટફિલ્ડ, બેંગલોર તાલુકા, બેંગલોરમાં આવેલી ૧૧ એકર ૩૬ ગુંઠા જમીન સંપાદિત કરવા માટે તેની કલમ ૬ હેઠળ બહાર પાડવામાં આવેલા તારીખ ૨૨.૦૮.૧૯૯૪ ના જાહેરનામાની વૈધતા સામે હતો. એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે આ જાહેરનામાઓ અમાન્ય હતા, ઉપરાંત તેમના દ્વારા સંપાદિત જમીનનો ઉપયોગ સમાજ માટે ફાયદાકારક છે. જેના આધારે સંપાદનની વૈધતાને પડકારવામાં આવી હતી તેવી અન્ય કેટલીક દલીલો વડી અદાલત દ્વારા રદબાતલ કરવામાં આવી હતી. ઉપરોક્ત કેસ

પરથી એ પણ જાણવા મળે છે કે આક્ષેપિત જાહેરનામાઓ દ્વારા સંપાદિત વિસ્તારને અડીને આવેલી જમીનનો એક મોટો ટુકડો કર્ણાટક ઔદ્યોગિક વિસ્તાર વિકાસ બોર્ડ દ્વારા કર્ણાટક ઔદ્યોગિક વિસ્તાર વિકાસ અધિનિયમ, ૧૯૬૬ હેઠળ અગાઉથી સંપાદિત કરવામાં આવ્યો હતો, જે બોર્ડ માટે જમીન સંપાદનની જોગવાઈ પણ કરે છે. ઉક્ત વિસ્તાર પ્રોજેક્ટ માટે અપર્યાપ્ત હોવાનું જણાયું હતું જેના કારણે જમીન સંપાદન અધિનિયમ, ૧૮૯૪ હેઠળ અડીને આવેલા વિવાદિત વિસ્તારને સંપાદિત કરવામાં આવ્યો હતો. એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે વર્તમાન વિસ્તારનું સંપાદન પણ જમીન સંપાદન અધિનિયમને બદલે માત્ર ૧૯૬૬ ના કર્ણાટક અધિનિયમ હેઠળ જ થવું જોઈએ કારણ કે કર્ણાટક અધિનિયમ જમીનના માલિકોને સંપાદનનો પ્રતિકાર કરવાની વધુ તક આપે છે. એવી દલીલ પણ કરવામાં આવી હતી કે કેન્દ્રીય અધિનિયમ હેઠળનું સંપાદન, જે વધુ સખત જોગવાઈ છે, તે અનુચ્છેદ ૧૪ નું ઉલ્લંઘન કરે છે કારણ કે તે અપીલકર્તાઓને કર્ણાટક અધિનિયમ, ૧૯૬૬ ની વધુ ઉદાર જોગવાઈઓના અધિકારથી વંચિત રાખે છે. આ અદાલતે ઉપરોક્ત તમામ દલીલો ફગાવી દીધી અને ઠરાવ્યું:

"૧૦. અમારા મતે, આ દલીલમાં પણ કોઈ દમ નથી. આ જમીન સંપાદનની તાકીદની જરૂરિયાતને ધ્યાનમાં રાખીને, જે કર્ણાટક અધિનિયમ હેઠળ પૂરી થઈ શકે તેમ નથી, કેન્દ્રીય અધિનિયમની જોગવાઈઓનો આશરો લેવો જે લાગુ પડે છે તેમાં કોઈ ભૂલ કાઢી શકાય નહીં...."

એ સ્પષ્ટ છે કે કર્ણાટક ઔદ્યોગિક વિસ્તાર વિકાસ અધિનિયમ, ૧૯૬૬ ની જોગવાઈઓ હોવા છતાં, આ અદાલતે ઇન્ફોર્મેશન ટેકનોલોજી પાર્ક સ્થાપવાના જાહેર હેતુ માટે અને અગાઉ સંપાદિત વિસ્તારને અડીને આવેલી વધારાની જમીનની જરૂરિયાતને પૂરી કરવા માટે જમીન સંપાદન અધિનિયમ (કેન્દ્રીય અધિનિયમ) લાગુ કરવાના કર્ણાટક સરકારના પગલાંને માન્ય રાખ્યું હતું. આ નિર્ણય હાલના કેસને સંપૂર્ણ રીતે લાગુ પડે છે. ભલે વિશેષ કાયદો, એટલે કે મેટ્રો રેલ્વેઝ અધિનિયમ, ૧૯૭૮ ઉપલબ્ધ હોય, છતાં તાકીદની પરિસ્થિતિને ધ્યાનમાં રાખીને અને જમીન સંપાદન અધિનિયમની જેમ મેટ્રો રેલ્વેઝ અધિનિયમમાં સમાન તાકીદની કલમના અભાવે, લેફ્ટનન્ટ ગવર્નર, દિલ્હીએ જમીન સંપાદન અધિનિયમ હેઠળ સંપાદન માટે નવું જાહેરનામું બહાર પાડ્યું હતું. તદ્અનુસાર, અમે પ્રથમ દલીલ ફગાવી દઈએ છીએ.

૯. વડી અદાલત સમક્ષ રજૂ કરવામાં આવેલા નકશાઓની મદદથી, અપીલકર્તાઓ માટેના વિદ્વત્ પરિષ્ઠ એડવોકેટ શ્રી પટવિલયાએ રજૂઆત કરી હતી કે જ્યારે રેલવે ટ્રેકને અડીને આવેલી જમીન ડીડીએની હોય, ત્યારે સત્તામંડળો અપીલકર્તાઓની ખાનગી જમીન સંપાદિત કરવા માટે વ્યાજબી નથી. આ મુદ્દા પર વિચારણા કરતા પહેલા, અમારી એ ફરજ છે કે અમે નિર્દેશ કરીએ કે સોગંદનામામાં ક્યાંય પણ અપીલકર્તાઓએ તેમના હોલિંડ્સ સંબંધિત વિગતો નિર્દિષ્ટ કરી નથી જેમ કે ખસરા નંબર, વિસ્તાર, મહેસૂલી રેકૉર્ડના સંદર્ભમાં માલિકીની વિગતો. આ દાવો કરેલી જમીન સાથે તેઓ કેવી રીતે સંબંધિત છે તે અંગે તેમણે અરજીમાં ક્યાંય પણ ખુલાસો કર્યો નથી. દાવો કરેલી

જમીન તેમના પરિવારની હોવા અંગે ખૂબ જ અસ્પષ્ટ રજૂઆતો કરવામાં આવી છે. મહેસૂલી રેકૉર્ડ મુજબ, તેમના કહેવાતા પરિવારની માલિકીની જમીનનો કુલ વિસ્તાર માત્ર ૧૨-૧-૦ વીધા છે જ્યારે જે જમીનના સંપાદનને પડકારવામાં આવ્યું છે તે ૨૮-૧-૦ વીધા છે. જમીન સંપાદનની કાર્યવાહીને માત્ર "રસ ધરાવતી વ્યક્તિ" દ્વારા જ પડકારી શકાય છે અને અન્ય કોઈ દ્વારા નહીં. આ આધારે પણ, તેમનો દાવો રદ થવા પાત્ર છે.

૧૦. ડીડીએની માલિકીની જમીન પર આવતાં, વિભાગ દ્વારા રજૂ કરાયેલ અહેવાલ સ્પષ્ટપણે દર્શાવે છે કે જંગલ સંરક્ષકે, જેમણે અપીલકર્તાઓની હાજરીમાં ડીડીએના નિયામક (એલએમઆઈ) અને અન્ય અધિકારીઓ સાથે ડીડીએની અડીને આવેલી જમીનનું નિરીક્ષણ કર્યું હતું, તેમણે જણાવ્યું કે પ્રશ્નાસ્પદ જમીન એમપીડી ૨૦૨૧ મુજબ અનામત પાર્કમાં સમાવિષ્ટ છે અને તારીખ ૨૪.૦૫.૧૯૯૪ ના જાહેરનામા નં. એફ.૧૦(૪૨)- I/પીએ/ડીસીએફ/૯૩/૨૦૧૨-૧૭(૧) દ્વારા અનામત જંગલ તરીકે અધિસૂચિત પણ કરવામાં આવી છે. વધુમાં, જંગલ સંરક્ષકે સ્પષ્ટપણે જણાવ્યું છે કે ઉક્ત ડીડીએ જમીન એ જંગલની જમીન છે. આ ઉપરાંત, ડીડીએ દ્વારા એક સોગંદનામું દાખલ કરવામાં આવ્યું છે જેમાં ઉપરોક્ત અહેવાલનો પુનરોચ્ચાર કરવામાં આવ્યો છે અને એ પણ દાવો કરવામાં આવ્યો છે કે નિરીક્ષણ પર એ ચકાસવામાં આવ્યું હતું કે ડીડીએની જમીન અનામત પાર્ક અને અનામત જંગલ, દક્ષિણ મધ્ય રિજમાં આવે છે. વડી અદાલતે પણ ઉક્ત તારીખ ૨૪.૦૫.૧૯૯૪ ના જાહેરનામાનું અવલોકન કર્યું અને જણાવ્યું કે દિલ્હીના લેફ્ટનન્ટ ગવર્નરે

જાહેરનામાની અનુસૂચિ એ માં દર્શાવેલ જમીનોને અનામત જંગલ તરીકે જાહેર કરી છે. જાહેરનામું એ પણ દર્શાવે છે કે દક્ષિણ મધ્ય રિજનો વિસ્તાર લગભગ ૬૨૬ હેક્ટર જંગલ જમીન અને પડતર જમીનનો સમાવેશ કરે છે જેને યોગ્ય રીતે અનામત જંગલ તરીકે જાહેર કરવામાં આવી છે. ભલે આરટીઆઈ અધિનિયમ હેઠળની તેમની અરજી પર અપીલકર્તાઓને મોકલવામાં આવેલા જવાબ પર આધાર રાખીને કે આ જમીનોને અનામત જંગલ તરીકે ગણી શકાય નહીં અને વકિલ વિભાગના અમુક પત્રવ્યવહારો પર આધાર રાખવા માંગતા હતા, છતાં પ્રશ્નાસ્પદ વિસ્તારને અનામત જંગલ તરીકે જાહેર કરતા યોગ્ય જાહેરનામાને ધ્યાનમાં રાખીને, અમે આ તબક્કે આવી દલીલ ગ્રાહ્ય રાખવા તૈયાર નથી. વડી અદાલતે યોગ્ય રીતે અવલોકન કર્યું છે તેમ, અપીલકર્તાઓની હાજરીમાં જંગલ સંરક્ષક અને ડીડીએ દ્વારા કરવામાં આવેલો સંયુક્ત સર્વે એ વાતનો પૂરતો પુરાવો છે કે પ્રશ્નાસ્પદ જમીન ડીડીએની છે કારણ કે તે તારીખ ૨૪.૦૫.૧૯૯૪ ના જાહેરનામા હેઠળ અધિસૂચિત જમીન છે. આ પ્રકારની બાબતમાં, અદાલતોએ સંબંધિત સત્તામંડળ દ્વારા યોગ્ય રીતે બહાર પાડવામાં આવેલા જાહેરનામાને પૂરતા પુરાવા તરીકે સ્વીકારવું પડશે. તેને ધ્યાનમાં રાખીને, ભલે શ્રી પટવિલયાએ પ્રશ્નાસ્પદ જમીનના સ્વરૂપ વિશેના અમુક પત્રવ્યવહારો પર ભારે આધાર રાખ્યો હોય, છતાં સંબંધિત વિભાગના સત્તાવાર જાહેરનામાને ધ્યાનમાં રાખીને, અમારું માનવું છે કે આ તબક્કે આ વિગતો પર આધાર રાખવો શક્ય બનશે નહીં. તદ્અનુસાર, અમે બીજી દલીલ પણ ફગાવી દઈએ છીએ.

૧૧. ભલે એવી નબળી વિનંતી કરવામાં આવી હતી કે અપીલકર્તાઓ મેટ્રો ટ્રેક અને છતરપુર મેટ્રો સ્ટેશન માટે જરૂરી હોય તેટલી જમીન છોડી દેવા તૈયાર હતા, જો ઇલેક્ટ્રિક સબ-સ્ટેશનને અન્ય કોઈ જમીન પર સ્થાનાંતરિત કરવામાં આવે અને અપીલકર્તાઓની જમીનનો તે ભાગ જે ઇલેક્ટ્રિક સબ-સ્ટેશન માટે ઉપયોગમાં લેવા માંગવામાં આવ્યો હતો તે તેમની પાસે જ રાખવા દેવામાં આવે, છતાં જાહેરનામા મુજબ ડીડીએની માલિકીની જમીન જંગલની જમીન હોવાના તેના સ્વરૂપ અને ગુણધર્મ અંગેના તથ્યાત્મક નિષ્કર્ષોને ધ્યાનમાં રાખીને, અમારી પાસે તેને રદ કરવા સિવાય અન્ય કોઈ વિકલ્પ નથી.

૧૨. ઉપરોક્ત ચર્ચાના પ્રકાશમાં, અમને સંતોષ છે કે જાહેર હેતુની અસ્તિત્વતા અને કોમનવેલ્થ ગેમ્સ પહેલાં પ્રોજેક્ટ પૂર્ણ કરવામાં તાકીદ હોવાથી, ડીડીએની અડીને આવેલી જમીન જાહેરનામા મુજબ જંગલની જમીન હોવાથી અને સામાવાળાઓએ વળતરની ૮૦ ટકા રકમ જમા કરાવવા સહિતની ફરજિયાત જરૂરિયાતોનું સંપૂર્ણ પાલન કર્યું હોવાના તથ્યને ધ્યાનમાં રાખીને, અમે સામાવાળાઓ દ્વારા લેવામાં આવેલા વલણ તેમજ વડી અદાલતના નિષ્કર્ષ સાથે સંપૂર્ણ રીતે સંમત છીએ.

૧૩. પરિણામે, અપીલ નિષ્ફળ જાય છે અને ખર્ચ અંગેના કોઈ આદેશ વિના તેને ફગાવી દેવામાં આવે છે.

અપીલો ફગાવાઈ.

This Judgment has been translated using AI tool – SUVAS.

=====

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.